

For lite kunnskap om menneskerettigheter

Heidi Wittrup Djup*
psykologspesialist

Undervisning om menneskerettigheter må inn som en selvsagt del av vår grunn- og spesialistutdanning.

MENNESKERETTIGHETER

I 2016 ba Norsk psykologforenings president, Tor Levin Hofgaard, psykologer spørre seg om vi gjør nok når vi ser negative eller destruktive utviklingstrekk i samfunnet eller i tjenestene vi jobber i. Han beskriver hvilken relevans menneskerettighetsspørsmål har for vår psykologfaglige virksomhet, og vektlegger at menneskerettigheter må være mer enn bare «fine ord i de fagetiske retningslinjene».

Jeg stiller meg selvsagt bak presidentens budskap. Samtidig lurer jeg på hvordan dette kan bli noe annet enn fine ord, så lenge vi som psykologer ikke får undervisning om menneskerettigheter verken i vår grunnutdanning eller i den videre spesialiseringen. Som helsepersonell har vi en betydelig makt, og uten kunnskap om menneskerettigheter risikerer vi å bli en del av et system som krenker. Vi risikerer også å bli passive vitner til de mange sakene som gjelder diskriminering, rasisme, overgrep og utestenging av personer i vårt samfunn. Vi har simpelthen ikke god nok kompetanse til å kunne identifisere mulige menneskerettighetsbrudd. Da kan vi heller ikke gripe inn.

Jeg har selv vært vitne til at livredde, unge kvinner – traumatiserte etter langvarig mishandling og overgrep – blir båret skrikende gjennom psykiatriens korridorer, før de legges fastspent i en belteseng for å «roes ned». Jeg har sett voksne menn bli fremmedgjort fra sin egen livshistorie fordi ECT ble gitt som nødrett – men uten samtykke. Jeg har sett inn i unge, afghanske øyne, som er fratatt alt håp fordi de skal returneres til en utrygg fremtid og et farlig hjemland – barn uten omsorgspersoner som tvinges tilbake på flukt, til kriminalitet, barnarbeid og prostitusjon fordi myndighetene avslår å ta vare på de aller mest sårbare, grunnet innvandringsregulerende hensyn. Gjør vi nok? Jeg er redd svaret er nei.

Relevante menneskerettigheter

Vi må gjøre mer. Vi arbeider med grupper hvis grunnleggende rettigheter ikke er tilstrekkelig ivaretatt, innenfor system der krenkelser kan skje, og i et samfunn der enkelte ikke får sin stemme hørt. Det påhviler oss derfor et stort ansvar å sikre grunnleggende rettigheter og være endringsagenter i tjeneste- og samfunnsutviklingen, uansett hvor vi jobber. I arbeid med barn gjelder det blant annet å sikre barns rett til å bli hørt, ansvarliggjøre skolene i mobbesaker, forebygge vold og overgrep samt besørge at opplysningsplikten i realiteten går foran taushetsplikten. Det må stilles spørsmål ved at friske barn med interkjønn blir utsatt for såkalte kjønnsnormaliserende operasjoner, og reflekteres rundt hvem sine behov som er styrende når friske guttebarn utsettes for omskjæring. Innenfor psykisk helsevern må bruk av tvangstiltak vurderes opp mot grunnleggende rettigheter, og medisinfrie behandlingstilbud kjempes fram. Med tanke på asylfeltet kan vår psykologfaglige kompetanse komme til anvendelse i behandlingen av søknader og klagesaker. Vi kan videre være pådrivere for å sikre tolkebruk og

skriftlig informasjon på et språk pasienten forstår, og ikke minst kan vi med faget i ryggen si noe om hvordan Norge legger opp til en sykdomsfremkallende asylpolitikk gjennom midlertidige opphold og uholdbare forhold på Trandum. I langt større grad må vi også ta eierskap til arbeidet for å styrke LHBTI-gruppens rettigheter, og vi må intervensere når grupper og personer rammes av diskriminerende og urettmessig behandling, enten det er i barnevern, eldreomsorgen, kommune- eller spesialisthelsetjeneste.

Menneskerettigheter som verktøy

For å gjøre mer må vi kunne mer. Svært mange av dem vi treffer på i vårt arbeid, er sårbare, og de kjenner ikke nødvendigvis til hvilke rettigheter eller klagemuligheter de har. Da er det helt avgjørende at vi som profesjon er stødig i vårt menneskerettslige ansvar, at vi har tilstrekkelig kompetanse på feltet, og at vi utviser en profesjonell praksis som fremmer myndiggjøring og autonomi.

«Kunnskap er makt», heter det, men mangel på kunnskap er en potensielt krenkende makt. Uten kunnskap har vi ikke forutsetninger for å forsvare grunnleggende menneskerettigheter eller anledning til å intervensere når praksis ikke er i henhold til konvensjonene Norge er forpliktet til å følge. Kunnskap om menneskerettigheter, derimot, kan gi oss verktøy og retning både når det gjelder vår profesjonelle praksis og vårt potensial til å delta aktivt i samfunnsutviklingen.

Undervisning om menneskerettigheter må følgelig inn som en selvsagt del av vår grunnutdanning og spesialistutdanning. Jeg ber derfor om at Psykologforeningen og utdanningsinstitusjonene tar ansvar for å sikre opplæring i menneskerettigheter til norske psykologer, slik at presidentens visjoner blir mer enn bare fine ord.